

Шекета Мар'яна Миколаївна,
аспірантка кафедри міжнародних відносин

Науковий керівник – к. істор. н., завідувачка кафедри міжнародних відносин,
доцент Н.М. Стецюк
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

ЕТНОНАЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СЕПАРАТИСТСЬКИХ РУХІВ В РІЗНИХ КРАЇНАХ СВІТУ

Етнонаціональні сторони сепаратизму, які залежать від поведінкової реакції індивіда на проблему нерівності. Кожна етнічна група має особливу історію розвитку, але, на жаль, її історія не завжди супроводжується лише успішними перемогами. Деякі з етносів протягом довгого періоду існування зазнавали дискримінації, їх культура та мова нівелювалися та жорстоко знищувалися. Травматична спадщина минулого завжди мала неабиякий відбиток на сьогодення та на майбутнє кожного народу. Пам'ять про трагічні сторінки історії кожної держави, а особливо ті, що стосуються пригноблення та нетерпимості одного етносу по відношенню до іншого, несе в собі приховані прояви сепаратизму в її представників. Жага відновлення «справедливості» вже охопила чимало країн по всьому світу та й навіть найбільш демократичні країни Заходу, які також страждають від сепаратистських рухів на своїй території. Глобалізація лише пришвидшує ці процеси та створює ще більші розколи в свідомості таких етнічних груп. Політична та громадська позиція ідеолога сепаратизму формується внаслідок його виховання в умовах такого ж середовища, де постійно витає дух реваншу за трагічну долю предків та відновлення довгоочікуваної «справедливості» та відплати за помилки минулого.

Протистояння етносів за соціально-економічну та політичну домінацію не почалося в минулому столітті чи десятилітті, це – процес, який триває з моменту появи перших згадок про людину. Досить цікавим у цьому контексті є тлумачення поняття «етнос» в Енциклопедії сучасної України. Етнос –

спільнота, у яку люди об'єднані уявленнями про спільне походження та наявністю культурної спільності – мови, звичаїв, міфів, епосу (2). Справедливо також зауважити, що етнічний сепаратизм в своїй основі має ті ж самі особливості формування – соціально-культурні та морально-ціннісні. В будь-яких парадигмах сепаратизму немає чіткої політико-економічної мотивації таких дій, а якщо і є, то вони впливають як наслідок уже сформованих певних культурних особливостей окремого етносу.

Професор психології Бакинського державного університету Імдад Байрамов у статті «Соціально-психологічні особливості сепаратизму в умовах глобалізації» також застосовує таке поняття як «соціально-психологічний фактор» сепаратизму і дає йому чітке пояснення: «соціально-психологічний фактор – це сукупність орієнтацій, соціальних почуттів, установок, мотивацій, які відображають внутрішній світ людини, його систему моральних цінностей і норм. Сепаратизм завжди має якесь теоретичне або ідеологічне підґрунтя, здебільшого сформоване на емоціях, а не на раціональних поглядах» (1, с. 20-23).

В цьому випадку варто зауважити, що кожний сепаратистський рух, який з часом трансформувався в ідеологію деяких радикальних партій (наприклад праворадикальна партія «Батасуна» в Країні Басків) та організацій, справді завжди мав в своїй основі певний «статутно-ідеологічний документ» діяльності. Згадаємо лише до прикладу «Зелену книгу» Ірландської республіканської армії, або «статут визволення» баскської ЕТА (терористична сепаратистська організація в Країні Басків), або ідеологію палестинського націоналізму та панарабізму створену Організацію визволення Палестини та десятків схожих на них сепаратистських рухів зі своєю унікальністю по всьому світу.

До прикладу, при вербуванні добровольців Ірландська республіканська армія визнала, що найуспішніші члени підпілля мали певні характеристики; вони були розумними, надійними, і здатними повністю віддатися справі. Ці характеристики гарантували, що волонтери постійно виконуватимуть досить складні накази командування, незалежно від власної позиції, і незважаючи на

будь-які особисті проблеми. Деякі якості можуть дискваліфікувати людину як кандидата: серед них були емоційність, сенсаційність та авантюризм (3, с. 169-183).

Завдяки вивченню та аналізу таких документів ми простежуємо зв'язок між ідеологічно-ментальними постулатами етносу та загальною політичною або військовою діяльністю його сепаратистського руху. Психологія соціуму в якому перебуває індивід та унікальність його менталітету завжди є основою його політичних переконань та громадянської позиції.

Схожу думку висловлює й професор Університету Дікіна (Австралія) Демієн Кінгсбурі. У своїй статті «Чому сепаратистські рухи рідко досягають успіху» дослідник вказує на те, що рухи за незалежність часто починаються з невеликої кількості ідеалістів, але швидко зростають, коли центральний уряд на схожі дії відповідає репресіями. За таких обставин прагнення до «свободи» вкорінюється і процвітає серед широких мас населення. Таким чином, перші реакції центральних урядів на сепаратистські рухи мають вирішальне значення для подальшого їх розвитку й наслідків. На даний момент у світі існує більше 100 сепаратистських рухів, але, незважаючи на їх кількість, лише деякі з них досягають успіху, в той час як витрати уряду на боротьбу з ними можуть бути дуже високими для всіх учасників (5).

Політична автономія зазвичай вважається головною перевагою будь-якої незалежності. Вона є більш важливою та актуальною, ніж культура та уподобання регіону, які відрізняються від решти. Власне, через боротьбу саме за політичну владу в політично автономній державі зароджується сепаратистський рух. Лідери такого руху завжди прагнуть здобути владу задля розподілу ресурсів регіону та отримання переваг від його контролю. Саме тому й існує теорія, що найчастіше до сепарації прагнуть регіони економічно розвинуті та багаті, які просто не хочуть «ділитися» грошима з іншими (6).

Історично склалося так, що найбільшій кульмінації сепаратизм досягає у період правління диктаторських режимів, які через політику монокультуралізму не визнають існування інших національностей на території своєї країни, а

піддають їх представників всіляким утискам, тортурам або й примусовим депортаціям. Саме у період диктатури Франсіско Франко в Іспанії (1939–1975) представники одних з найвідоміших сепаратистських рухів на теренах Європи – Країни Басків та Каталонії – проводили наймасштабніші та найкровопролитніші війни за свою ідентичність та небажання уніфікуватися з представниками інших етносів. Проте, варто зазначити, що проблема сепаратизму була актуальна не лише в тоталітарних диктаторських режимах у минулому столітті, а вона й досі є однією з найважливіших викликів у великої кількості демократій сучасного світу.

Кожен етнос як і кожна людина по-своєму особливий. Ми можемо як завгодно висловлювати занепокоєння щодо поширення ідей та гасл сепаратизму в сучасному світі, але залишатися осторонь цієї проблеми ми точно не маємо права. Сепаратизм був і залишається найгострішою та найактуальнішою проблемою сьогодення. Всеосяжне вивчення кожного аспекту даного питання залишається нашою головною метою у її розв’язанні та попередженні.

Список використаних джерел:

1. Байрамов І. Соціально-психологічні особливості сепаратизму в умовах глобалізації. *Вектор Науки ТГУ*, 2011. С. 20-23.
2. Лісовий В. С. Етнос // *Енциклопедія Сучасної України: електронна версія [онлайн]* / гол. редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2009. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=18071.
3. Шекета М. М. «Зелена книга» Ірландської республіканської армії: політико-економічні цілі організації. *Вісник НЮУ імені Ярослава Мудрого*. 2021. Випуск 2 (49). С. 169-183.
4. Gehring K., Schneider S. Separatism and the role of regional resources.. CEPR Policy Portal, 2020. URL: <https://voxeu.org/article/separatism-and-role-regional-resources>.
5. Kingsbury D. Passion and pain: why secessionist movements rarely succeed.. *The Conversation*, 2017. URL: <https://theconversation.com/passion-and-pain-why-secessionist-movements-rarely-succeed-85097>.